

A magyar gyógyszerészek érdekvédelmi szervezetei

I. rész

DR. RÁDÓCZY GYULA

A szerző két folytatásban mutatja be a magyarországi gyógyszerészek érdekvédelmi szervezeteinek kialakulását és működését, a XVIII. század végi kezdetektől a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetségének 1966. évi megalakulásáig.

Az első részben azokról a törekvésekről olvashatunk, amelyek létrehozták a helyi grémiumokat, majd azokból országos egyesületet szerveztek, valamint a manapság ismét aktualitást élvező gyógyszerészi kamara alapítására irányuló eredménytelen törekvéseket láthatjuk.

A második részben pedig az országos egyesület mellett kialakult egyéb gyógyszerész érdekvédelmi szervezetekről olvashatunk, egészen azok megszűnéséig és az Orvosegészségügyi Szakszervezetbe való beolvasztásukig.

Az országos egyesület létrehozása

A magyar gyógyszerészet történetének kutatói közül már többen igyekeztek feleletet találni arra, hogy más szakmákhoz hasonlóan a gyógyszerészetnek miért nem alakultak ki már a középkorban érdekvédelmi testületei Magyarországon? A válasz részint abban rejlik, hogy a gyógyszerészet — az orvoslással együtt — kiemelt szabadfoglalkozás volt, ezért nem tömörült céhekbe, részint pedig, hogy a gyógyszerészek Magyarországon számbelileg igen kevesen voltak és azok is elszórtan, egymástól nagy távolságokban működtek.

A másfél évszázados török iga alatt kifosztott és a nem sokkal ezt követő gyászos végű kuruc szabadságharcokban kimerült, megfogyatkozott és reményét vesztett magyar nemzet csak a XVIII. század közepe táján kezdett magához térni nemcsak gazdaságilag, de lélekszám tekintetében is. A Mária Terézia uralkodása alatt (1740—1780) bevezetett merkantilista gazdaságpolitika hatására a gazdasági fejlődés ugrásszerűvé vált, ami viszont a társadalmi fejlődésre — így az egészségügyre is — kedvezően hatott. A nagyszombati Orvosegyetem létesítésének (1770) köszönhetően a század végén már egyre több orvos, sebész és gyógyszerész dolgozott az országban. Nemcsak a kórházak száma szaporodott, de a patikáké is. Mindezek együttes hatására megkezdődött a gyógyszerészek szervezkedése, helyi vagy regionális testületekbe való tömörülésre.

Már a kezdetektől az volt az igény, hogy a céhekkel ellentétben ezek a testületek ne csak helyi, illetve területiálisak legyenek, hanem az egész szakmát országosan összefogó grémium. (Grémium alatt olyan testületet értettek, amely egy szakma — jelen esetben a gyógyszerészet — gazdasági érdekeit védelmezte, de a tagok kötelességeit nem határozta meg olyan szorosan, mint azt a céhek tették, amelyekről alapvetően különböztek.) Az egészségügyhöz sorolható foglalkozások közül Magyarországon csak a borbélysebészek és a fürdőzők tömörültek céhekbe.

Helyi gyógyszerészgrémiumok külföldön már a XVII. századtól alakultak, így Nürnbergben (1632), Prágában (1671), Párizsban (1778), Bernben (1801), Rigában (1803), bár ezek még sokban hasonlítottak a céhekhez. Bécsben pedig II. József (1780—1790) 1782-ben már fel is oszlotta a gyógyszerészgrémiumot, a hadsereg számára szállított gyógyszerek silány minősége feletti felháborodásában. Utóda Ferenc császár (1792—1835) ezt a rendelkezést 1796-ban helyezte hatályon kívül. (A szakirodalomban többnyire ezt a dátumot találjuk a bécsi gyógyszerészgrémium alapítási éveként [1].)

Az első magyar gyógyszerészgrémium keletkezésének idejét pontosan nem tudjuk és a különböző szakírók eltérő nézeteket vallanak e téren. Bizonyosra vehetjük azonban, hogy a XVIII. század végén keletkezhetett, mivel az 1809-ben már létező testület nevében („Vereinigte Ofner und Pester Apotheker Gremium”) az „egyesült” jelző erre enged következtetni. Ernyey József egy tanulmányában fel is sorolja a budai és a pesti grémiumokon kívül, több más vidéki grémium elnökeit is 1833-ban. Budán ekkor Ráth József, Pesten pedig Székely Károly volt a grémium elnöke. A helyi gyógyszerészgrémiumok azokban a városokban jöttek létre, amelyekben a gazdasági fejlődés a legnagyobb mérvű, a polgárosodás pedig a legszembetűnőbb volt [2].

A levéltári anyag tanúsága szerint ezek a gyógyszerészi grémiumok — mint a kapitalizálódó társadalom egyik megnyilvánulásai — elsősorban üzleti kérdésekkel foglalkoztak, valamint a gyakornoktartással. Az üzleti kérdések közé tartozott, hogy a gyógyszerészek érdekeit védjék nemcsak az akkor még konkurrenciának számító fűszerkereskedőkkel szemben, hanem az egyházi kezelésben levő patikákkal szemben is. (Például Ráth József mint a budai és Székely Károly mint a pesti grémium elnöke. 1825-ben külön-külön elutasította Hoffer Ferenc vegyüzemének alapítására vonatkozó kérelmét és a Helytartótanács magáévá is tette elutasításukat. Vagy 1818-ban az úgynevezett „materialisták” és „destillátorok” ellen lépett fel a grémium, minőségi kifogást emelve készítményeik ellen.)

Az országos szervezkedés eszméje, a különböző helyi grémiumok országos egyesületbe való tömörítésére már 1816-ban felmerült, sőt az erre vonatkozó kérelmeket a Helytartótanács is jóváhagyta. Mindezek ellenére 1833-ig ez ügyben nem történt előrehaladás. Ekkor Lenhossék Mihály országos protomedikus, a Pesti Egyetem Orvoskarának igazgatója, levélben szólította fel Ráth Józsefet, a budai grémium elnökét, hogy 1833. június 22-én délután 4 órára közgyűlést hívjon össze. A közgyűlés elnökeként az orvosegyetem egyik professzorát, Reisinger Jánost rendelte ki. Buda város magisztrátusát pedig Schweiger János képviselte a közgyűlésen, amelynek 2. napirendi pontja egy országos hatáskörű grémium létrehozása volt. A közgyűlés egy bizottságot jelölt ki, amelyben a budai- és a pesti grémi-

um elnökei, valamint Unger István és Hoffmann József budai, Gömör Károly és Boór Sámuel pesti gyógyszerészek foglaltak helyet. Megbízatusuk abból állt, hogy dolgozzák ki és terjesszék fel illetékesekhez jóváhagyás végett az országos grémium tervezetét [3].

Látva a protomedikus és az Orvoskar, valamint a városi magisztrátus megbízottjának jóindulatú támogatását, a gyógyszerészek abban a hiszemben, hogy elérkezett az ideje egy országos, minden magyarországi gyógyszerészt magában foglaló egyesület megalapításának, a pest-budai, valamint a pozsonyi és a nagyszombati grémiumok vezetői együttesen nyomtatott körlevelet bocsátottak ki az ország minden gyógyszerészehez. Ebben az állt, hogy csatlakozzanak a mozgalomhoz és kívánságaikat, észrevételeiket, vagy esetleges *sérelmeiket* közölgék a szervezőbizottsággal. Egyúttal mindenkitől (tulajdonostól és segédől egyaránt) 4–4 Ft beküldését kérték az előzetes költségekre. Jóhiszeműségükben nem kértek engedélyt az illetékesektől a körlevél kinyomatására és szétküldésére és a pénz beszedésére. Tehát a nyomtatvány cenzúra nélkül készült. Így az illetékesek lázítónak minősítették tartalmát, mivel a gyógyszerészeket sérelmeik felsorolására és összegzésére szólították fel. Ezért a hatóságok feltek a mozgalom ellen és a körlevél aláírói csak nehezen tudták tisztázni magukat a politikai összeesküvés vádjá alól és az erre való pénzgyűjtés gyanújától. Örülhettek, hogy a „tiltott nyomtatvány” terjesztését megúszták pénzbüntetéssel. Schuster Károly nagyszombati gyógyszerésznek például csak hosszas huzavona után, Anton szász király személyes közbenjárása révén sikerült magát tisztáznia. Ez tehát nyilvánvalóvá tette a gyógyszerésztestület előtt, hogy az országos egyesület megalakításának ideje még nem érkezett el [4].

Bár a szándék kudarcba fulladt, mégis érdemes röviden áttekinteni a tervezett országos egyesület szervezeti felépítését. A központi magot az egyesített pesti és budai grémiumhoz csatolandó Pest megyei, jársági és kunsági, valamint az Esztergom és Fejér megyei szervezet képezte volna, ahonnan az egész országos szervezet irányítását tervezték. Az országos beosztás a Felvidék 25 megyéjét 7 város, az Alföld 21 megyéjét 10 város grémiuma köré csoportosította volna, Erdélyt pedig külön.

Előremutató volt a tervezet abból a szempontból is, hogy tagjai számára kötelezően előírta az évi közgyűlésen való részvételt és tervbe vette ezeken tudományos értekezlet megtartását. Szabályozni kívánta a gyógyszerésztárak állami felügyeletét, működésük belső rendjét és a létesítendő országos szervezet jogává kívánta tenni azt, hogy a hatóságok kikérjék véleményét a gyógyszerkönyv és az árszabás kérdésében.

Az országos hatáskörű egyesület tervének kudarcában azonban nem vette el a magyar gyógyszerészek kezdeményező kedvét, mert 1834. április 8-án új tervezetet nyújtottak be a Helytartótanácshoz. A megenyhült Helytartótanács pedig 2 év múlva, 1836. október 4-én felszólította az országos protomedikus levélben, hogy ezt a tervezetet figyelembe véve szerkesszen egy instrukciót, amelyben a grémiumok működését szabályozza és mozdítsa elő az egész ország területén a helyi grémiumok létesítését. Ezek azonban ha meg is alakultak, hatáskörük természetesen távolról sem közelíthette meg az elképzelt országos szervezet működéséhez fűződött reményeket [5].

Mindenesetre azért érdemes foglalkoznunk az Egyesült Pest-Budai Gyógyszerészgrémium 1847-ben jóváhagyott, módosított alapszabályaival, mert ez már olyan jogokat biztosított tagjainak, melyek több vonatkozásban megközelítik a gyógyszerészek évtizedek óta hangoztatott óhajait.

Az alapszabály 11 részre csoportosítva, 66 §-ba foglalva rögzíti a tagok jogait és kötelességeit. A 2. § szerint a grémiumnak tagja csak gyógyszerész-tulajdonos, bérlő, vagy provisor (gondnok) lehet, alkalmazott nem. A testület tőkét minden tagnak meghatározott összeggel kell gyarapítania, amelynek felhasználásáról a közgyűlés dönt. (Pl. patika alapításakor vagy vásárlásakor 100 Ft, új bérlési viszony létesítésekor 50 Ft, segéd tartásáért személyenként és évente 10 Ft, tanulók beiratkozásakor és végzésekor 1 Ft.) Meghatározta, hogy az első és másodelnök közül az egyik mindig budai, a másik pesti legyen. Ugyanígy a tisztségviselők is megoszlottak egyenlő arányban a két város patikusai között. Az elnök a hatósági tisztviselőkkel együtt részt vett a gyógyszerésztárak ellenőrzésében, képviselve ott az ellenőrzött gyógyszerész érdekeit [6].

Az alapszabály szerint a grémium célja többek között a gyógyszerészek egyesülése, egyetértése, kereskedelmi viszonyaik kölcsönös előmozdítása, a magasabb szintű képzés, egyszóval a hazai gyógyszerészet tökéletesítése volt. Ennek alapján tehát a pest-budai grémium vállalkozhatott országos feladatok ellátására is, így közvetve a gyógyszerésztársadalom összességének szolgálatát is zászlajára tűzhetette. Ennek jegyében járt el 1848-ban, amikor előterjesztette haladó szellemű javaslatát 6 pontban, Klauzál Gábor földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterhez, ahova ekkor a gyógyszerészetet is tartozott. A beadványt Würtzler Vilmos pesti és Hollmann József budai elnökök írták alá. Ebben többek között engedélyt kértek az országos egyesület megalakítására is. A miniszter a betérjesztett 6 kérés közül 5-öt elfogadott, csupán az országos egyesülésre vonatkozó kérelmet nem. A pest-budai grémium tehát a régi keretek között, csendben dolgozott tovább [7].

A szabadságharcot követő abszolútizmus alatt a gyógyszerészek gazdasági helyzete Magyarországon rohamosan romlott. A Bach-korszakban a gyógyszerészetet az ipari pályák közé sorolták és 1855-ben ugyan összeírták a reáljogú gyógyszerésztárakat, de egyre-másra adományoztak patikanyitási engedélyeket, nem törődve azzal, hogy az új tulajdonosok majd meg tudnak-e élni, vagy nem teszik-e tönkre a már meglévő gyógyszerésztárakat?

Ezek a körülmények azután ismét szervezkedésre bírták, elsősorban a vidéki gyógyszerészeket. Kezdték keresni az egymással való érintkezést és felmerült ismét az országos egyesület megalapításának gondolata. Az 1860-as években, Deák Ferenc fellépése után, a megenyhült politikai viszonyok lehetővé tették az ez irányú szervezkedést. Ezt kihasználva 1861 februárjában a debreceni gyógyszerészek Tamássy Károly vezetésével kérvényt nyújtottak be a Helytartótanácsnak, amelyben kérik a Helytartótanács Egészségügyi Osztályánál gyógyszerész alkalmazását, valamint az árszabálymódosítást és egy helyi gyógyszerészegyesület megalakításának engedélyezését. Az engedélyt váratlan gyorsasággal megkapták, amelynek alapján Tamássy Károly már március 13-ára összehívta az alakuló közgyűlést,

ahol őt egyhangúlag elnökké választották. (Megjegyzendő: amellett, hogy Tamássy igen népszerű volt városában, 1848-ban mint a helyi nemzetőrség parancsnoka, fogoly osztrák tisztet mentett ki a feldühödött néptömeg kezei közül. Feltehető, hogy a kérvény gyors elintézéséhez ez a körülmény is közrejátszott [8].)

Az országos egyesület létrehozásának előkészítésében jelentős szerepe volt annak is, hogy a Helytartótanács lapalapítási engedélye alapján 1862. január 2-án megjelent az első huzamasabb ideig fennmaradó magyar gyógyszerési szakfolyóirat; a Gyógyszerészeti Hetilap. Ennek szerkesztő-tulajdonosa Schédy Sándor, már a lap indulásakor egy országos gyógyszerész egyesület életre hívását tűzte ki célul. Az első számban maga Schédy így írt: „... miután pedig ügyünk fölvirágzására nézetünk szerint csak az országos gyógyszerészegylet létesíthetése adhatná meg a valódi lendületet: minden ígyekezetünket felhasználandjuk, hogy ezen... oly rendkívül üdvös intézmény ne tartozzék a jámbor óhajtasok közé...” Ugyanebben a számban, az akkor még csak tanársegéd Felletár Emil is sikraszállt annak érdekében, hogy a magyar gyógyszerészek egy országos egyesületbe tömörüljenek. A lap tehát jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy az országos egyesülés feltételei megteremtődjenek. Létevel megszüntette az országban szétszórta működő gyógyszerészek egymástól való elszigeteltségét. Mivel így közelebb hozta őket egymáshoz, lehetőséget biztosított a szer-vezkedésre [9].

A konkrét előrehaladásra a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók évenként megtartott vándorgyűlései látszottak alkalmas fórumnak. Ismeretes, hogy még 1841-ben Bene Ferenc és Bugát Pál, a Pesti Egyetem orvosprofesszorai valósították meg és vezették az említett elnevezés alatt évente az ország más-más városában megrendezett tudós összejöveteleket. A résztvevők között már az első időkben számos gyógyszerészi is találunk, sőt az előadók között is. Az évente megrendezett vándorgyűlések sorozata a szabadságharc és az azt követő abszolutizmus alatt megszakadt és csak 1863-ban báró Eötvös Józsefnek, a Magyar Tudományos Akadémia másodelnökének sikerült kieszközölnie a Helytartótanácsnál a vándorgyűlések folytatására vonatkozó engedélyt. A IX. vándorgyűlést 1863. szeptember 22-ére hívta össze Pestre Eötvös József, ahol a megjelent 38 pesti és vidéki gyógyszerész szakosztályt alakított, amelynek elnöke Ráth Péter a budai, alelnöke pedig Jármay Gusztáv a pesti grémium elnöke volt.

A gyógyszerészeknek ezen az ülésén bár tudományos előadás nem hangzott el, viszont részletesen meg tárgyalták Schédy Sándor 3 pontból álló javaslatát, amely egy országos egyesület megalakításának szükségességéről, az országos gyógyszerész kiállítás megrendezésének tervéről és egy művegyészeti intézet (gyógyszergyár) felállításáról szólt.

Határozatot hoztak a tekintetben is, hogy a felállítandó országos egyesület 4 főktestületet foglaljon magában: a Dunán innenit, a Dunán túlit (ehhez csatlakozna Horvátország és Szlavonia), a Tiszán innenit és a Tiszán túlit (ez utóbbihoz tartozna Erdély is). Az országos egyesület székhelyét Pesten jelölték ki. A nagygyűlés a fővárosi testületből, valamint a vidéki gyógyszerészek küldötteiből előkészítő bizottságot alakított azzal

a feladattal, hogy dolgozza ki az alapszabályokat és a hatóságoknál eljárva, készítse elő az alakuló közgyűlés összehívását [10].

A következő évben a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Marosvásárhelyen megtartott X. vándorgyűlésén Jármay Gusztáv már bemutatta az elkészült alapszabály-tervezetet is. Ez alkalommal az országos testület megalakításának gondolatát közhelyesléssel elfogadták. A szaklap 1865-ben folytatásokban közzé is tette a 37 pontból álló alapszabály-tervezetet [11].

Még további 2 évnek kellett azonban eltelnie addig, amíg a kiegyezés évében (1867), a pest-budai grémium folyamodványára a belügyminiszter engedélyezte egy országos gyógyszerész nagygyűlés összehívását. Az évszám megválasztása a gyógyszerészek törvénytiszteletét jelzi, mert ugyan a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésein minden külön engedély nélkül akárhány gyógyszerész évente összejöhetett és tanácskozhatott, de a hangsúly éppen a jogi különbségen, az új szervezeti forma nagy reményeket támasztó előnyein volt. Tény, hogy ekkor mintegy 150 gyógyszerész jött össze és ez volt a legelső olyan országos gyógyszerészmegmozdulás hazánkban, amely nem más keretben, hanem kifejezetten csak gyógyszerészi szervezetként tömörült. A viszonylag nagy létszám megítéléséhez figyelembe kell vennünk, hogy ekkoriban Erdélyt is beleértve, alig 700 gyógyszerész működött hazánkban és ezek 95%-ban vidéken voltak. A közlekedési viszonyok fejletlensége miatt viszont ez akár 1 hetes eltávoztatást is jelenthetett és ahol nem volt segéd, ott erre az időre be kellett szüntetni a patika üzemeltetését.

Ez az első országos megmozdulás előkészítő bizottságot választott abból a célból, hogy új, megfelelőbb alapszabályt dolgozzon ki és egyben szerkesszen gyógyszerészi reformjavaslatokat, amelyeket törvényjavaslatnak szántak. Az élénk vita után elfogadott 12 pontból álló javaslat felölelte a pályánk minden fontos kérdését és a gyógyszerészek összességének kívánságait. A javaslatot rövidesen 8 tagú küldöttség juttatta el Róth Pál erdélyi gyógyszerész vezetésével, báró Wenkheim Béla belügyminiszterhez, aki jóindulatúan fogadta őket, sőt arra is ígéretet tett, hogy a jövőben ki fogja kérni tanácsikat gyógyszerészi ügyekben. Bár a gyógyszerészek bizakodó hangulatban oszlottak szét, mégis jónak látták újabb helyi grémiumok alakítását, remélve azt, hogy az egyesületek hangja elő fogja segíteni a már régóta húzódo ügyek elintézését. Így jött létre a zepesi, a Sopron megyei, a temesi és a Szatmár megyei orvosgyógyszerész egyesület.

Mindezek az orvos-gyógyszerészi szervezkedések és a képviselőházban elhangzott interpelláció, arra bírták Wenkheim belügyminisztert, hogy 1868 februárjában ankétot hívjon össze a közegészségügy rendezése érdekében. A meghívott orvosprofesszorok és a minisztérium orvos tisztviselőin kívül csak nehezen sikerült a két gyógyszerész grémium elnökének, Ráth Péternek és Jármay Gusztávnak is meghívást nyernie. Bár a miniszter említette, hogy előtte fekszik két gyógyszerészi javaslat, de ezeket nem tárgyalták, csupán Balassa János és orvosprofesszor társai által készített tervezetet, amely teljesen figyelmen kívül hagyta a gyógyszerészek ügyét, illetve a már említett javaslatokat. Még fokozta a gyógyszerészek csalódását a júliusban megjelent kine-

vezési rendelet, amely szerint az Országos Közegészségügyi Tanács 28 orvos tagja mellett, Ráth Péter gyógyszerésztudományi elnök és Müller Bernát pesti gyógyszerész csak rendkívüli tagként szerepelt.

Ennek ellenére Ráth Péter az év folyamán lezajlott egri vándorgyűlésen beszámolván eddigi erőfeszítéseiről, újból felhívta a magyar gyógyszerésztársadalmat a vidéki grémiumok alakítására, remélve, hogy ezek működése is latba fog esni a közegészségügy általános rendezésénél.

A II. Országos Gyógyszerész Értekezletet 1870. júniusában tartották meg, és 3 napig üléseztek. Ezen már 250 gyógyszerész vett részt. Végül további 2 év múltán, a III. országos értekezlet alkalmával alakulhatott meg hivatalosan is — 1872. május 6-án — az *Országos Gyógyszerész Egylet*. Az egyesületet létrehozó bizottságban az ismert pest-budai gyógyszerészek (Ráth Péter, Jármay Gusztáv, Kiss Károly, Fauser Antal) mellett ott találjuk a vidék legismertebb gyógyszerészeit is (Tamássy Károly Debrecen, Dr. Hintz György Kolozsvár, Dr. Szabó Gyula Miskolc, Katona Zsigmond Kecskemét, Rohrbach Antal Szeged).

Dr. Hintz György kolozsvári gyógyszerész által időközben módosított alapszabály-tervezetet Zeyk Károly belügyi államtitkár hagyta jóvá 1872. szeptember 11-én. Az újonnan megalakult Országos Gyógyszerész Egylet első elnöke Ráth Péter lett, aki egyben a fővárosi testületnek is elnöke volt. Ő Semmelweis Ignác sógora volt és 1868-ban országgyűlési képviselővé is választották. Sajnos azonban alig egyéves elnökség után, 1873. október 7-én meghalt. Utóda Jármay Gusztáv fia, Dr. Jármay Gyula lett, aki 1886-ig viselte a tisztséget. Őt követte 1898-ig Csávássy Kiss Károly, aki egyébként az alakuláskor az egylet első alelnöke volt.

Az egyesület nevét már az első, 1873. évi közgyűlés megváltoztatta. Az új név *Általános Magyarországi Gyógyszerészek Egylete* lett. Ezt a nevet 1881-ben ismét megválasztották, amikor is *Magyarországi Gyógyszerészegylet* lett a neve. Az 1874. májusában megtartott közgyűlés határozata alapján az országot 6 kerületre, az egyes kerületeket pedig 4—4 járásra osztották az országos egyesület szempontjából [12].

Ebben az időben a gyógyszerész-tulajdonosoknak csak alig 1/3-a volt tagja az országos egyletnek. Ekkor még azt hitték, hogy ez csak a kezdeti nehézségek következménye. Rövidesen azonban szembe kellett nézni azzal a ténnyel, hogy az egylet később sem, a dualizmus fél évszázada alatt, nem tudta maga köré tömöríteni a hazai gyógyszerészeknek nemhogy az egészét, de még a túlnyomó többségét sem. Az alacsony fokú szervezettség, amely a korszak egésze alatt fékezte a gyógyszerészet fejlődését, elsősorban annak volt a következménye, hogy az alkalmazottakat nem tartó, kisebb, vidéki gyógyszerész-tulajdonosok érdekei nem estek egybe az egy vagy több alkalmazottat foglalkoztató városi (elsősorban fővárosi) nagyobb gyógyszerész-tulajdonosainak érdekeivel. Mindez már a megalakuláskor, 1872. május 6-án is előrevetette árnyékát, mert az előző két gyógyszerésznagygyűlés létszámával ellentétben, ekkor már csak 91 gyógyszerész mondta ki a megalakulást, sőt a következő évi közgyűlésen már csak 71 gyógyszerész jelent meg. Bár ez utóbbi az akkor dúló kolerajárvány számlájára is írható lenne, ha a későbbi érdektelenség is nem az előbbieken elmondottakat igazolná.

A központi vezetés felismerve ezt a főváros-vidék ellentétét, az 1873. évi közgyűlésen néhány vidéki gyógyszerészt választott a vezetőségbe, ami azonban csak látszatgesztus volt, hiszen az ügyek tényleges vitele a fővárosi elnök, alelnök és titkár kezében volt és maradt is.

A következő évben bevezették a decentralizációt is: a vidéki szervezetek kialakítását és azok viszonylagos önállóságát. Az országnak a gyógyszerészegylet szempontjából történt kerületekre és járásokra való felosztása nem egyezett meg a közigazgatási egységekkel. Mindegyik élén a tagság által választott igazgató, helyettes igazgató és titkár állt. Ezzel a szervezéssel sikerült a felbomlástól megmenteni az országos egyesületet. A soproni járásnak azt az indítványát azonban, amelyben egy vidéki alelnök megválasztását javasolta és azt, hogy az alkalmazottak is rendes tagjai lehessenek az országos egyesületnek, nem fogadta el a közgyűlés, bár a központi vezetés támogatta a javaslatot.

A Gyógyszerészeti Hetilapot, a gyógyszerészetért kifejtett 14 év eredményes munkájának elismeréseként 1875-ben az országos egyesület hivatalos lapjává nyilvánították [13].

Az országos egyesület tagjainak száma abszolút értékben lassan ugyan növekedett, azonban ez csak látszólagos volt, mivel az 1873. évi gazdasági válság után a gyógyszerésztárak száma 20-al szaporodott, így a taglétszám 1879-ben sem haladta meg a tulajdonosok számának 40%-át. Az országos szervezet kiépítése tehát vonatottan haladt. Az 1881. évi közgyűlés újból nevet változtatott: az egyesület új neve *Magyarországi Gyógyszerész Egylet* lett. Ugyanekkor fogadták el az új alapszabályokat, amelyet ugyancsak Dr. Hintz György dolgozott ki. Az egylet pecsétjében megjelent a név melletti jelmondat: „Salus publica suprema lex esto” (= A köz üdve legyen a legfőbb törvény).

Az új alapszabályok értelmében az országos egyesület rendes tagja csak nyilvános (közforgalmú) gyógyszerész-tulajdonosa, bérlője vagy gondnoka lehetett. A többi gyógyszerész, tehát az alkalmazottak — bár rendkívüli tagként részt vehettek az egylet munkájában, azonban szavazati joguk nem volt. A most már világosan érdekképviseletté vált egylet leszállította a tagdíjat is, mivel az a kis vidéki gyógyszerésztárak jövedelmi viszonyaihoz mérten igen magas volt és ehhez még a fővárosba irányuló utak költsége is járult. A közgyűlésen és egyéb rendezvényeken a részvételt különben is csak olyan tulajdonos tudta vállalni, akinek volt alkalmazottja, aki ez idő alatt nyitva tarthatta a patikát. Ez szintén az önálló gyógyszerészek többségét jelentő kis egyszisztenciák, az egyedül dolgozó vidéki gyógyszerészek érdektelenségét növelte. Az újonnan megállapított tagdíjat a rendes tagoknak évi 5 Ft-ban, a rendkívüli tagoknak évi 2 Ft-ban állapították meg. Viszont ha a rendes tag alkalmazottat tartott, abban az esetben az évi tagdíja 10 Ft lett. A vezetőség neve: „központi igazgatóság”, amely a közgyűlés által titkosan választott elnökből, alelnökből, titkárból és pénztárosból állt, akik kizárólag budapestiek lehettek. A vezetőség továbbá 12 fővárosi rendes tagból és 24 járásigazgatóból állt még. A tisztségek egyike sem járt fizetéssel, csupán a titkár részesült az alapszabály 27.§. -a értelmében „az irodai költségek fedezésére, a választmány által időnként meghatározandó általányban”.

A kerületeket már megszüntették, helyettük egyesületi szempontból 24 járásra osztották az országot. Minthogy a vidékiek — annak ellenére, hogy elvileg többségben voltak — az utazás és a patika-nyitvatartás nehézségei miatt nem jelenhettek meg minden ülésen, ezért az országos egyesület vezetése továbbra is a fővárosiak kezében maradt. Tény viszont az is, hogy a hente megjelenő szaklap útján — ami mint láttuk most már az egyesület hivatalos lapja lett — általában mindenki gyorsan értesülhetett a dolgok folyásáról.

Sajátos helyzet állt elő 1886. májusában, amikor Jármy Gyula, az országos egyesület köztiszteletben álló elnöke lemondott a tisztségéről, mivel a gyógyszerértárát átadta fiának, tehát ő már többé nem volt tulajdonos. Az alapszabály szerint viszont — mint láttuk — az egyesületnek rendes tagja csak tulajdonos lehetett, tehát az elnök sem lehetett olyan személy, aki már nem tulajdonos.

Az országos egyesület 1913-ban újból megváltoztatta nevét és alapszabályait. Ekkortól *Magyarországi Gyógyszerész Egyesület (Gyógyszertár-tulajdonosok Egyesülete)* néven működött és még a szaksajtó képviselői sem lehettek tagjai.

Törekvések a gyógyszerészi kamara létrehozására

Nagy vonalakban tekintsük át azt a több mint 100 év óta aktuális kérdést, amely napjainkban ismét az érdeklődés középpontjába került: a gyógyszerészi kamarák ügyét.

Az országos egyesület tagságának alacsony részaránya a magyar gyógyszerész-társadalom létszámához képest, kétségtelenül akadályozta működésének hatékonyságát. Ilyen körülmények között ha az országos egyesület a hatóságokhoz fordult, nem érezhette maga mögött még a tulajdonosok összességének támogatását sem. Ugyanakkor pedig „lefelé” a gyógyszerészek körében viszont nem tudott érvényt szerezni a határozatainak. Ezért működése során az országos egyesület ismétlenül igyekezett elérni a gyógyszerészi kamara létrehozását, de egészen a napjainkig — eredménytelenül.

A gyógyszerészi kamara, mint érdekvédelmi szerv, létrehozása azért is kívánatos lett volna, mert a különböző hatóságoknál a gyógyszerészek ellen — okkal vagy ok nélkül — tett panaszokat saját hatáskörön belül intézhette volna el, így ezeknek nem kellett volna a nyilvánosság elé kerülniök. Ez azért volt nagy jelentőségű törekvés, mert a hatóságoknak már akkor sem volt nagy érzéke a közegészségügyi kérdések elbírálásához...

Az egészségügyi törvény előkészítő szakában, az országos egyesület 1875. évi közgyűlésén merült fel első ízben a gyógyszerészi kamara létrehozásának gondolata azzal kapcsolatosan, hogy Magyarországon az akkor több mint 800 gyógyszertár, 1000-nél több gyógyszerészegédjét nyilvántartásba akarták venni, a későbbiek során is a gyógyszerészi kamarák felállítását az országos egyesület több ízben javasolta, mégis a kérdés az azóta eltelt több mint 100 év alatt sem tudott nyugvópontra jutni. Az idők során a magyar gyógyszerészek több kamarai tervezetet nyújtottak be. Hogy csak egy néhányat említsünk: első ízben Jármy Gusztáv

(1876), majd Hintz György (1884), Harnos-Zboray (1889), Lukács István (1892), Varságh Zoltán (1898), Bokor Adolf (1907), Muzsa Gyula (1908), Szelényi Árpád (1911), Sütthő Lajos (1922), Koritsánszky Ottó (1924), folytatták a sort.

Talán Jármy első tervezetét vizsgáljuk meg egy kis sé alaposabban: ez a tervezet 32 §-ból állt, amely szerint külön egy budapesti és külön egy kerületi (vidéki) kamarát hoztak volna létre. A kamara hatásköre a gyógyszerészet sérelmeinek orvoslására, a közegészségügy szakséges reformjaival kapcsolatos véleményadásra, valamint a gyógyszerészek egymás közötti nézetkülönbségekeni döntésére, fegyelmi eljárás gyakorlására és a kari etika védelmére terjedt volna ki. A kamarai tagságot kötelezővé kívánták tenni minden tulajdonos, bérlő és gondnok számára. Az alkalmazottak számára nem kötelező kamarai tagság miatt azonban a deklarált célok eleve illuzórikussá váltak.

A tervezett kamara önmagát a Belügyminisztérium véleményező szervének tekintette gyógyszerészi ügyekben, emellett gondoskodni kívánt a gyógyszertárak és gyógyszertári személyzet nyilvántartásáról. Segítséget kívánt nyújtani a minisztériumi rendelkezések végrehajtásában is.

A memorandum elutasításakor a kormányzat arra hivatkozott, hogy a létrehozandó kamara „csak választékosabb névvel illetett formája” lenne a megszüntetett céhrendszernek. Az előbb felsorolt későbbi tervezetek hasonló okokból nem fogadták el. A kormány ugyan 1908-ban a gyógyszerészi törvény reformtervezetével együtt terve vette a kamarák felállítását is, de ezt az „Andrássy” nevével jelzett javaslatot nem tárgyalták mégsem a parlamentben, majd később — a kormány bukása után — le is került a napirendről. A gyógyszerészek számára csak gyenge vigaszt jelenthetett, hogy ekkoriban még az orvosi kamarák sem valósultak meg. Ezzel szemben Horvátországban (ami akkoriban Magyarország társországa volt), már 1895-től működtek gyógyszerészi kamarák, kötelező tagsággal. A magyar gyógyszerészek egy része azonban — hasonlóan az orvosokhoz — már akkor sem szimpatizált a kamara gondolatával, mert a kor liberalizmusába nem illett bele a kötelező kamarai tagság gondolata és annak viszonylagos fegyelmező ereje. Meg kell jegyezni, hogy a szaksajtónak merőben más véleménye volt, amikor 1898-ban azt írta: „A decadentia beteges symptomáit magán hordó gyógyszerészi pályának szüksége van a kamarák megeremtésére minden áron!”

A gyógyszerészi kamara ügye 1929-ben állt legközelebb a megvalósuláshoz, amikor Dr. Gaál Endre volt az országos egyesület elnöke. Ő mint államtitkár és parlamenti képviselő, úgy tűnt, ki tudja harcolni az akkor már több mint félévszázados óhaj. A benyújtott igen körültekintő akkori tervezet nemcsak a gyógyszerész szaklapok immár több mint 70 éve e témával foglalkozó cikkeinek áttanulmányozásával, valamint az ügyvédi, mérnöki stb. kamarák szervezetének vizsgálatával, de még a porosz, a hesseni, a thüringiai, a jugoszláv, a csehszlovák stb. gyógyszerész kamarákkal kapcsolatos törvények figyelembevételével is készült. Sajnos azonban a kormányzat ezt a tervezetet sem fogadta el, aminek akkor a legfontosabb indoka az volt, hogy még az orvosok sem állították fel a maguk kamaráját. [14].